

התיישבות ציונית בעמקים

דו"ח סיור מספר 44

אורן בצלאלי

Oren.Betzaleli@gmail.com

www.betzaleli.com

OREN BETZALELI
IN THE FOOTSTEPS OF THE GREATEST STORIES

תוכן עניינים

2	תיאור הסיור
3	הדרכת דרך 1: מושבות הגליל התחתון
4	אתר 1: כנרת
5	נקודת הדרכה 1: חצר כנרת
8	נקודת הדרכה 2: חוות העלמות
9	נקודת הדרכה 3: בית המוטור
11	נקודת הדרכה 4: המושבה כנרת
12	נקודת הדרכה 6: בית העלמין כנרת
15	הדרכת דרך 2: התיישבות בעמק יזרעאל בעלייה ה-3
16	אתר 2: כפר יהושע
17	נקודת הדרכה 1: רכבת העמק
18	נקודת הדרכה 2: כפר יהושע
20	אתר 3: בית העלמין של נהלל / תל שימרון
20	נקודת הדרכה 1: בית הקברות בנהלל

תיאור הסיור

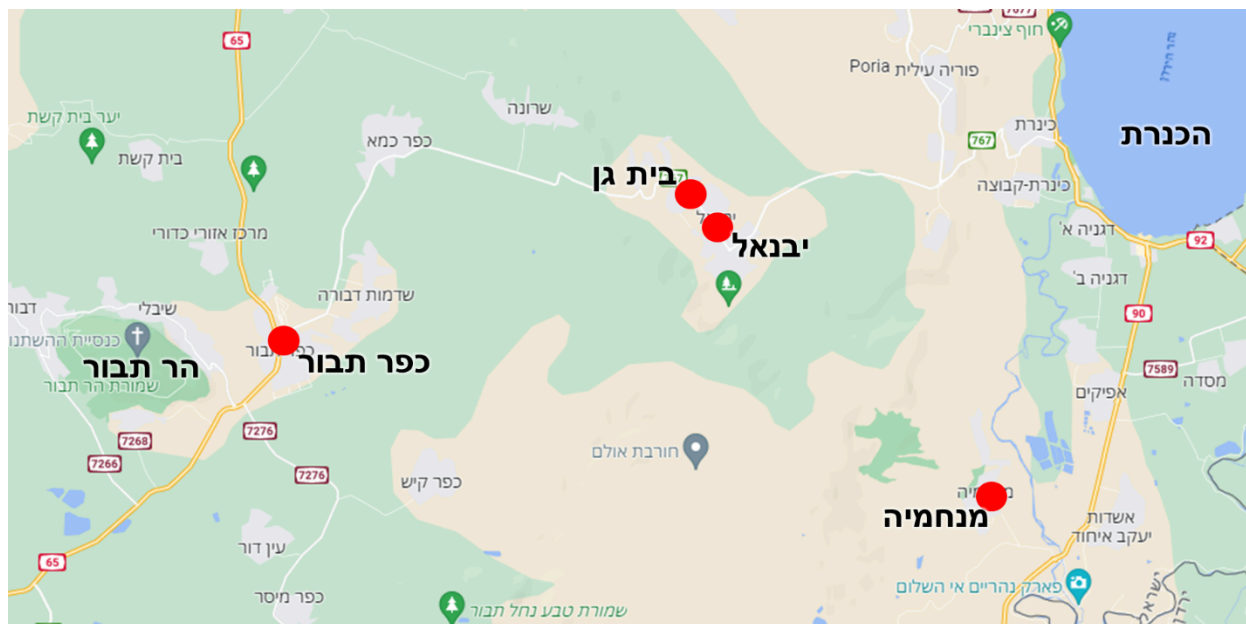
תאריך הסיור	13/2/2023	מזג אוויר צפוי	בהיר וקריר
שעת התחלה	6:30	שעת סיום	18:30
מקום מפגש	גלילות	מקום פיזור	גלילות
מקומות איסוף והורדה נוספים	יקום, בית ינאי, יקנעם		
מדריך	אסתר שמואלי	טלפון מדריך	
אתרים מרכזיים	חצר כנרת, בית עלמין כנרת, בית המוטור, תל שימרון, רכבת העמק, כפר יהושע (מושבות הטמפלרים)		

לוח זמנים

שעה	פעילות	הערות
6:30	יציאה מגלילות	
9:30	חצר כנרת	
10:30	המושבה כנרת	
10:45	בית המוטור	
11:30	בית קברות כנרת	קבר רחל, נעמי שמר, ראשי הציונות הסוציאליסטית ועוד...
12:30	הפסקת צהריים	צומת צמח
14:00	כפר יהושע	
16:00	בית עלמין נהלל	קבר אילן רמון
16:30	יציאה בחזרה למרכז	

הדרכת דרך 1: מושבות הגליל התחתון

- ארגון יק"א (Jewish Colonization Association – Colony = מושבה), הוקם ע"י הברון הירש מארגנטינה כארגון שנועד לעזור ליהודי מזרח אירופה למצוא מקומות התיישבות חדשים מחוץ לאזורי הסיכון ברוסיה, אבל לא דווקא ליישב אותם בארץ ישראל. הירש הביא אלפי יהודים להתיישב בארגנטינה.
- בסוף המאה ה-19, לאחר מותו של הברון הירש, נכנסת יק"א לארץ ישראל, ומצטרפת לארגון של הברון רוטשילד לסייע למושבות העלייה הראשונה לעמוד על הרגליים. בתחילת המאה ה-20 מגיעה יק"א גם לגליל התחתון, ומשלימה רכישת גוש קרקעות גדול מאוד של כ-80,000 דונם בגליל התחתון.
- זהו אחד מגושי האדמות הגדולים ביותר שנקנו ע"י התנועה הציונית בגליל התחתון, מלבד רכישה ענקית שביצע הברון רוטשילד בחורן, האזור שבו יושבת העיר דרעא שבסוריה. אדמות הברון בחורן לא שימשו לבסוף להתיישבות יהודים כמובן.
- שלושת המושבות הראשונות שמקימה יק"א בגליל התחתון בשנת 1901 היו יבנאל, כפר תבור ומנחמיה, שאוכלסו ע"י צעירים בני המושבות מהדור הקודם, שעלה על הקרקע כ-20 שנים קודם לכן. אליהם הצטרפה בגל שני ב-1904 המושבה בית גן.

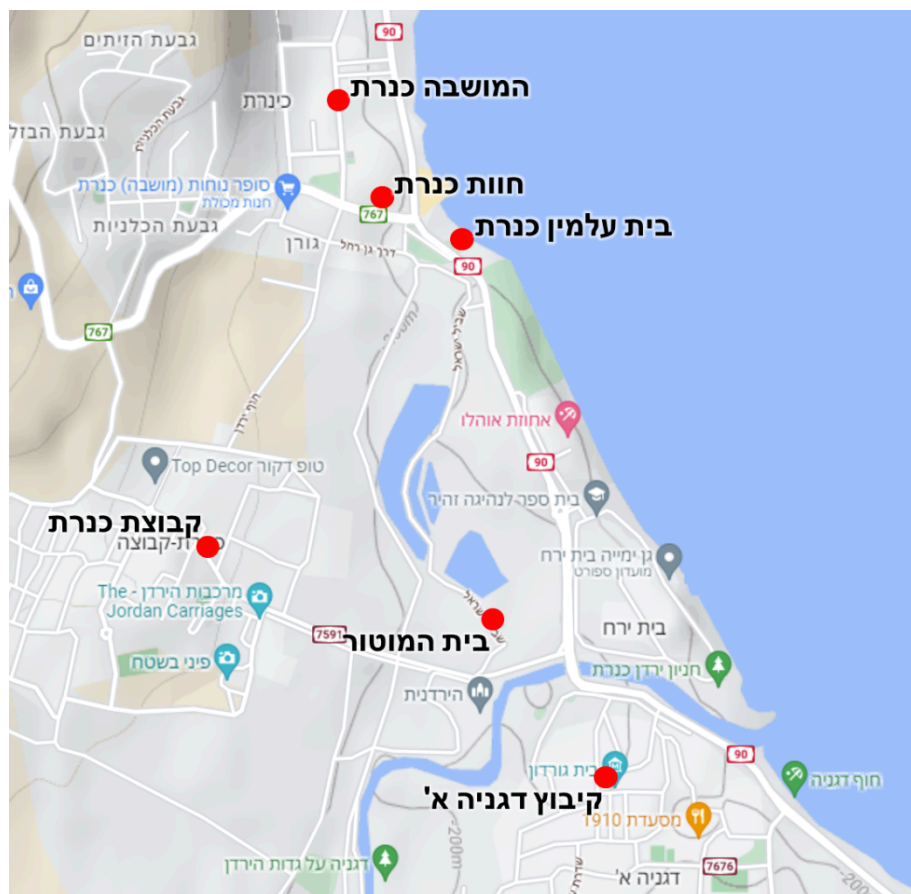

- המושבה יבנאל של ימינו מורכבת בעצם מארבעה ישובים שונים: המושבה המקורית יבנאל, שנוסדה ב-1901; המושבה בית גן, שהוקמה כאמור ב-1904; מושב משמר השלושה הוקם ב-1937; ושכונת העולים סמדר על הגבעה למעלה בשנות ה-50.

אתר 1: כנרת

שעות פתיחה (של חצר כנרת)	יצירת קשר	איך להגיע?
א' – ה': 9:00 – 16:00 שישי, שבת, חגים: בתיאום בלבד	טלפון: 04-6709117 דוא"ל: h.kineret@gmail.com	וייז: חצר כנרת
עלות כניסה	צריך הזמנה מראש?	נגישות לנכים?
מבוגר: 25 ₪ ילד / סטודנט / ותיק: 20 ₪	תיאום מראש לקבוצות	כן
	יש שירותים?	שירותי הסעדה?
	כן	לא
הערות	יש הדרכה מקומית טובה שאפשר לקחת, אבל לא חובה. בחדר ההדרכה יש מצגת שאפשר להשתמש בה.	

סביבת האתר

נקודת הדרכה 1: חצר כנרת

העלייה השנייה

- העלייה השנייה החלה ב-1904 ונמשכה כעשור. העלייה השנייה הביאה שינוי תפיסתי גדול, ובהם אידאולוגיות חדשות, שיטות התיישבות חדשות ועוד.
- אנשי העלייה השנייה הגיעו ברובם ממזרח אירופה, ובעיקר מרוסיה, וכן קבוצה מתימן. הם היו ברובם צעירים רווקים, בני 16 – 25, בניגוד לאנשי המשפחה שהגיעו בעלייה הראשונה. 80% מאנשי העלייה השנייה היו גברים צעירים, שהגיעו לארץ קשה אליה לא היו מוכנים, וללא מערך התמיכה המשפחתי שהיה להם בבית. הם יצאו למסע לארץ ישראל לרוב תוך התנגדות המשפחות, ובוודאי הבחורות שבהם. רובם באו ממשפחות דתיות והתרחקו מהדת ומקיום המצוות.
- הם יצאו להרפתקה בארץ רחוקה ולא מיושבת, עם אידאלים מאוד חזקים, וכל מי שלא התאים לאידאלים שלהם נפלט. חלק מהנפלטים עזבו את הארץ, אחרים אף נכנעו לייאוש והתאבדו, והיו כאלה לא מעט. העזיבה הגדולה וההתאבדויות גרמו לארגוני הציונות, חובבי ציון למשל, להבין שהעולים צריכים לעבור הכשרה והכנה לפני העלייה לארץ.
- בעיה נוספת מהם סבלו צעירי העלייה השנייה הייתה מחלות. החלוצים סבלו מקדחת, ממחלות עיניים וממחלות שונות אחרות. בכל מושבה היה רופא.
- האידאלים שלהם כללו:
 - עבודה – התפיסה הייתה שהעם היהודי מסודר בפירמידה הפוכה, כששכבת עובדי הכפיים קטנה ביחס לשכבת אנשי העסקים. אנשי העלייה השנייה טענו שהפירמידה ההפוכה הופכת את היהודים לעם מנוון, ולכן הם קידשו את העבודה, עד כדי הפיכת עיקרון העבודה לדת. העולים היו ברובם אנשים משכילים, שבחרו להפוך לעובדי כפיים, אבל לא שכחו את השכלתם, ולכן הם עסקו בזמנם הפרטי בכתיבת שירים, ויומנים, וספרים.
 - שמירה – התפיסה שאומרת שהיהודים צריכים להגן על עצמם, יצרה את ארגון בר גיורא, שלימים הפך לשומר.
 - סוציאליזם – העולים הגיעו מחברות מאוד מעמדיות, עם פערים גדולים בין הפועלים לאריסטוקרטיה. העולים רצו לייצר חברה אוטופית שוויונית, שקדשה את השיתוף והשוויון. הם עסקו רבות בדיונים אידאולוגיים לגבי עד כמה רחוק צריך לקחת את השוויון והשיתוף.
 - עברית – הם עשו מאמץ יוצא דופן לאמץ את השפה העברית, שלא הייתה שפת האם שלהם. משוררים כמו אלכסנדר פן ורחל המשוררת הגיעו לדרגה גבוהה ביותר של עברית שאפשרה להם לכתוב שירה בעברית איכותית.
- בסך הכול הגיעו בעלייה ה-2 כ-30,000 עולים.

מושב כנרת וחוות כנרת

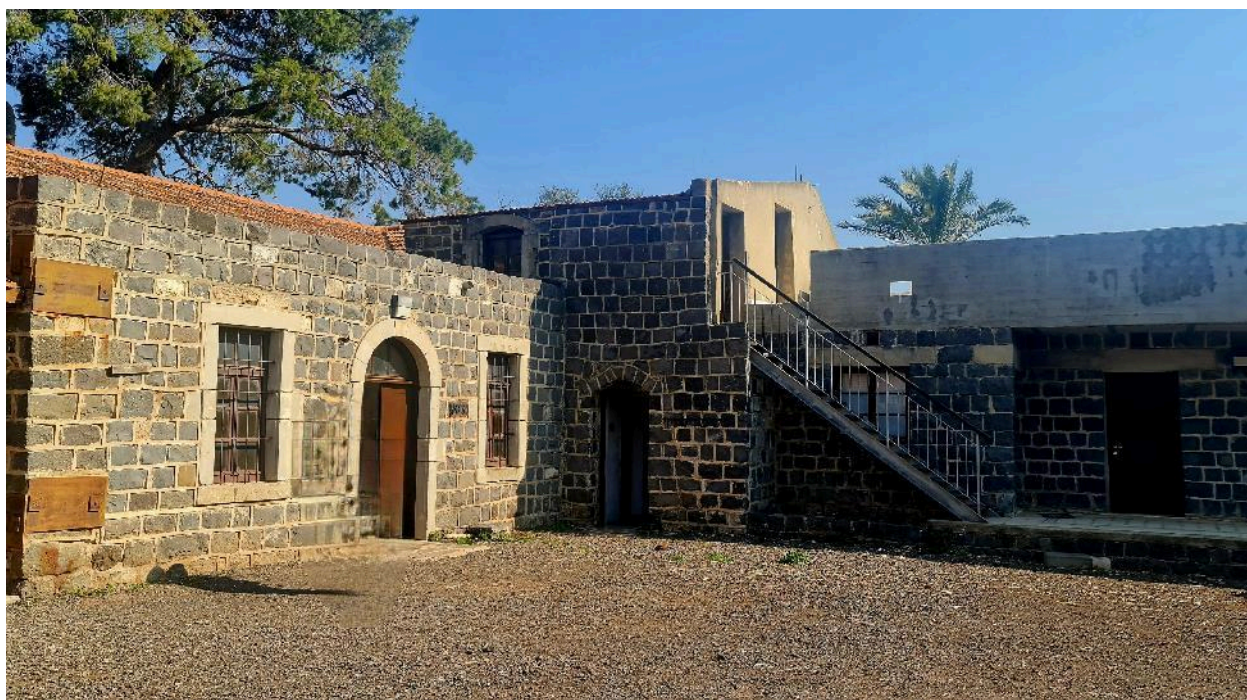
- ב-1903 נשלח פקיד של יק"א, חיים מרגליות קלווריסקי, לקנות כ-9,000 דונם בעמק הירדן שהוצעו למכירה. הוא מגיע לטבריה להיפגש עם המוכרים, למרות שבטבריה הייתה באותה זמן מגפת כולרה שבה הוא נדבק. קלווריסקי קונה לבסוף 18,000 דונם, כפול ממה שהוסכם. לימים, ב-1908, מוכרת יק"א חצי מהשטח למשרד הארץ ישראלי של הסוכנות היהודית.

- ב-1912 מקימה יק"א על השטח שנקנה המושבה כנרת, עם שמונה משקים. בנוסף לשמונת בתי המשפחות היו גם שני מבנים גדולים יותר, אחד הוא בית הוועד ששימש גם לבית ספר ובית תפילה, והשני היה ביתו של רוקח המושבה, ששימש כבית משפחה ומרפאה. כמו כן היה במושבה בית אחד שכונה "הארמון" ("ארמון רב תפארת") של משפחת טריידל, שהיה מודד קרקעות.

- בסמוך למושבה הקים המשרד הארץ ישראלי חוות הכשרה, חוות כנרת, על האדמות שקנתה מיק"א. החווה יושבה על חאן ערבי ישן, והיא סיפקה הכשרה חקלאית מסודרת ע"י אגרונומים למתיישבים הצעירים.

- בחווה ישב מנהל בשם ברמן, שלא חי את ערכי השוויון כמו החלוצים, והוא גר בבית גדול יותר בעל שתי קומות. בין ברמן לחלוצים התפתחו חילוקי דעות, שהגיעו לשיאם כשאחד החברים חלה ואושפז בטבריה, והתושבים מבקשים מברמן שתי עגלות כדי שיוכלו לנסוע לבקר את חברם. ברמן אישר רק עגלה אחת, ואז נפטר החבר.

- הוויכוח גרם לחלק מחברי החווה לעזוב את החווה ב-1910, ובברכתו של ארתור רופין, מנהל המשרד הארץ ישראלי, הם מקימים את הקבוצה הראשונה באום ג'וני הסמוכה - דגניה. הקבוצה הראשונה כללה 10 חברים ו-2 חברות, והם גרו בצריפים שלימים הפכו לבתים.
- חוות כנרת הפכה לחממה להתיישבות חדשה, כאשר עולים חדשים שעברו בחווה הפכו לגרעינים, שיצאו מהחווה להקים יישובים חדשים.
- ב-1929 יוצאת קבוצה מהחווה ומקימים את קבוצת כנרת, שבה הוקמו שלושה בתים עם שני קומות ובהם דירות. המבנים קיימים עד היום.
- חוות כנרת הפכה לבסיס צבאי במלחמת העצמאות ואז ניטשה. לימים, בשנות ה-80 החלה המועצה לשימור אתרים בשימור החווה, והפיכתה לאתר תיירות.

נקודת הדרכה 2: חוות העלמות

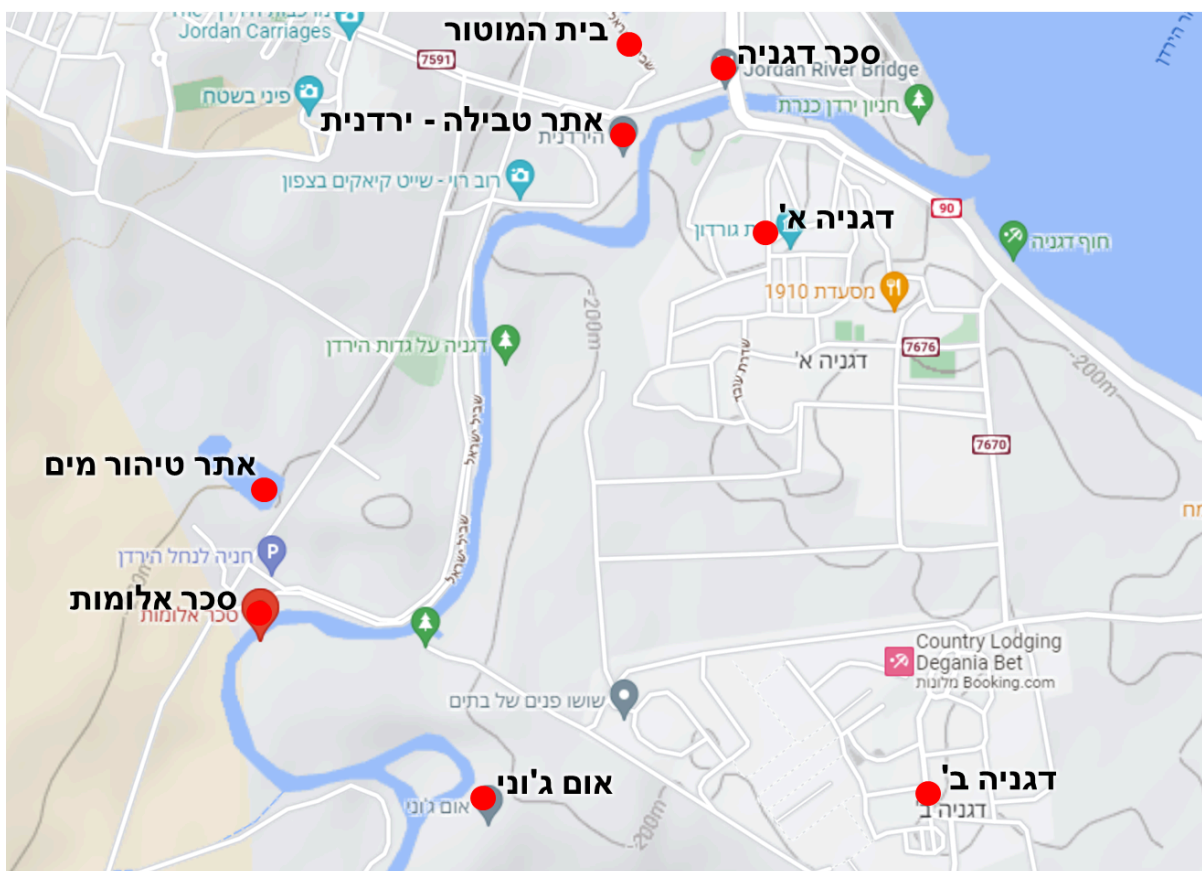
- כשהגיעו הנשים הראשונות לחוות כנרת הן התקבלו בסבר פנים יפות ע"י הגברים, שציפו שהן תבשלנה. הנשים כמובן לא הסכימו להיות על תקן מבשלות, ורצו להיות חלוצות בעצמן, ורצו לטשטש את ההבדלים בין לבין הפועלים.
- חנה מייזל-שוחט, שהייתה אגרנומית בהשכלתה ואישה מוכשרת ביותר, מנסה למצוא דרך חיים חלוצית גם לנשים, והיא מקימה את חוות העלמות. בחוות העלמות עסקו הנשים בגידול גינת ירק, בטיפול באווזים וברפת.

- לחוות העלמות הגיעו כ-20 חלוצות בכל שנה, ובסך הכול כ-70 נשים עד לפרוץ מלחמת העולם הראשונה. בין הנשים שעברו בחווה הייתה רחל בלובשטיין, או "רחל המשוררת".
- לאחר המלחמה עברה חנה מייזל לנהלל, ושם היא מקימה בית ספר חקלאי לבנות (היום ויצ"ו נהלל), וממשיכה בייעוד שלה להכשיר נשים לחקלאות.

נקודת הדרכה 3: בית המוטור

- סכר דגניה מתחיל לעבוד ב-1932, לאחר שנבנה ע"י רוטנברג במסגרת מפעל החשמל שלו. מהסכר הירדן יוצא בצורת לשונית, ולאחר כ-1.5 ק"מ ישנו סכר נוסף, סכר אלומות. הלשונית המלאכותית נוצרה כדי לייצר אתר טבילה נוצרי - הירדנית.
- אחרי הסכר השני מצטרפים למי הירדן הדרומי מי המעיינות המלוחים מצפון הכנרת, מי הגופרית של המעיינות החמים בטבריה, וגם מי הביוב של טבריה שמטופלים במפעל טיהור. המים האלה מגיעים בתעלה שעוברת מזרחית לכנרת ומתחברת לירדן אחרי סכר אלומות.

- בהמשך דרומה הופך הירדן לנחל מפותל, שאליו מצטרף הירמוך בנהריים, כ-5 ק"מ דרומית לסכר אלומות. מנקודת החיבור עם נהריים הופך הירדן לגבול בין ישראל לירדן.
- לאחר שהמשרד הארץ ישראלי מקים את חצר כנרת, הוא מקים גם את בית המוטור, בית משאבה לשאיבת מי תהום לצורך השקיית השדות. במקום יש עד היום חורשת אקליפטוסים, חורשת האקליפטוסים המקורית משירה של רחל.

- חלוצי העלייה השנייה היו, כאמור, אנשי השכלה עירוניים מאירופה, ולא היו מוצלחים ביותר כחקלאים. המשרד הארץ ישראלי היה מעוניין למצוא "פועלים עבריים טבעיים". בין היתר מובאים לארץ קבוצה של "פועלים טבעיים" סובוטניקים מכפרים בדרום רוסיה, שהיו נוצרים שקיימו חלק ממצוות היהדות, והגיעו לארץ ממניעים דתיים.
- ב-1912 מגיעים איש המשרד הארץ ישראלי, שמואל יבניאלי, לתימן, מוצא שם אנשים שנראו בעיניו כמו פועלים יהודים טבעיים, ומביא אותם לארץ. לימים התברר שיהודי תימן לא היו בדיוק אנשי אדמה, אלא צורפים, רבנים, מורים... אבל לא חקלאים.
- עולי תימן מגיעים לארץ בהובלת הרב דוד צאירי. הם עוברים בזיכרון, וחלקם נשארים שם, ממשיכים ליבנאל, וחלקם נשארים שם. רוב הקבוצה מגיעה לכנרת, בעידודם של המשרד הארץ ישראלי, ומשכנים אותם בצריפים ליד בית המוטור.
- הרב דוד צאירי מקבל תנאים מיוחדים, לגור במבנה המוטור, בית שבו פועל מנוע 24X7 ולא נותנת לו לישון. כמו כן הוא מתלונן במכתב על כך שחמוריו נגנבים, ושתרנגוליו נטרפים ע"י שועלים.
- התימנים לומדים את עבודת החקלאות, משתלבים בין יושבי כנרת ודי מצליחים במעשיהם. הם מבקשים מהמשרד הארץ ישראלי להחליף את בתי הפח שלהם בבתי קבע, ונענים בדחיה. ב-1929 מגיעות משאיות ומפנות את תימני כנרת למרמורק שברחובות. מישוהו לא רצה אותם שם.

נקודת הדרכה 4: המושבה כנרת

- המושבה כנרת, כמו מושבות רבות שהוקמו בעלייה הראשונה, ובדומה למושבות הטמפלרים, מאורגנות מסביב לרחוב ראשי. אבל בניגוד למושבות אחרות, במושבה כנרת ישנם בתים רק בצד אחד של הרחוב, בצד המערבי, שכן בצד המזרחי יש את הכנרת.

- הבתים שיושבים על הרחוב הם מקוריים. חלקם עברו שיפוץ או שימור, אבל הם נראים כמעט כמו שנראו בימיה הראשונים של המושבה. מאחורי הבתים יש משקים קטנים, ומאחורי המשקים אפשר לראות את שרידי חומת האבן שהקיפה את המושבה כדי להגן מגנבים, ובחומה פשפשים.
- בכניסה למושבה בצד שמאל, בית חפץ, שהיה ביתו של הרוקח של המושבה.

- בסוף הרחוב הראשי אפשר לראות את בית משפחת טריידל, הבית המפואר והגדול ביותר במושבה שהיה ביתו של מודד הקרקעות, וזכה לכינוי "ארמון רב תפארת" בשיר "על שפת ים כנרת". הבית מזכיר מאוד בתים טמפלרים, מלבד אבן הבזלת שלא רואים במושבות הטמפלרים.

- במושבה כנרת היו במקור 8 משקים, והמשפחות מחזיקים עד היום רצועת אדמה שמגיעה עד לחוף הכנרת. אלו הן חופי הכנרת בבעלות פרטית, רשומה בטאבו, מהבודדים שנותרו.

נקודת הדרכה 6: בית העלמין כנרת

- בית הקברות של כנרת הוא בית קברות פעיל עד היום, ומשרת את אנשי קבוצת כנרת ומושבת כנרת. זהו אחד מבתי הקברות המתוירים ביותר בארץ, שמזוהה עם אנשי העלייה השנייה ועם ראשי הציונות הסוציאליסטית.
- בראש הגבעה יש מצבת זיכרון להרצל. לאחר קום המדינה מחליטים להביא לכאן את עצמותיהם של ראשי הציונות, בהם משה הס, בורוכוב וסירקין. כמו כן נקבר כאן גם ברל כצנלסון. בבית הקברות נקברו אנשי המושבה ואנשי הקבוצה גם יחד, אבל אנשי דגניה נקברו בבית קברות אחר, ושם קבור א.ד. גורדון.

- גם אנשי רוח המזוהים עם האזור קבורים כאן, ובהם רחל המשוררת, נעמי שמר ואהרון מגד.

- בית הקברות הוא לא בית קברות יהודי-דתי: גם מי שהתאבד זכה לקבורה מכובדת בתוך בית הקברות, ובהם רבים ממתיישי העלייה השנייה; הקברים לא פונים לירושלים, כמו שנהוג בבתי קברות יהודיים-דתיים; ובבית הקברות קבורים גם לא יהודים, כמו אלישבע ביכובסקי, רוסייה לא יהודיה שעלתה לארץ בעקבות אהבה.
- מהכיתוב על הקברים אפשר ללמוד על דרך החיים של המתיישבים, ועל סיבות המוות. אפשר ללמוד גם שמי שקברו את המתיישבים לא היו בני המשפחה, שנשארו באירופה, אלה החברים, ועל כן "חברנו", "חברתנו"...

קבר רחל המשוררת

- רחל נודה ב-1890 ברוסיה, בסרטוב, ובנעוריה הצטרפה לתנועת נוער ציונית. ב-1909 עלתה לארץ עם שתי אחיותיה, והתיישבה ברחובות. ברחובות היא פוגשת את א.ד. גורדון, ובהשפעתו היא עוברת לחוות העלמות בחוות כנרת.
- בהשפעת חנה מייזל היא עוברת לצרפת ללמוד אגרונומיה, ואז פורצת מלחמת העולם ה-1, שמונעת ממנה לחזור לארץ. רחל חוזרת לרוסיה, נדבקת בשחפת, ומגיעה לארץ שוב רק שנים אחר כך.
- רחל הובאה לקבורה בכנרת למרות שנפטרה בתל אביב, וזאת בעקבות שירה. לצידה קבורה אחותה שהובאה לכאן מבית העלמין קריית שאול בתל אביב.

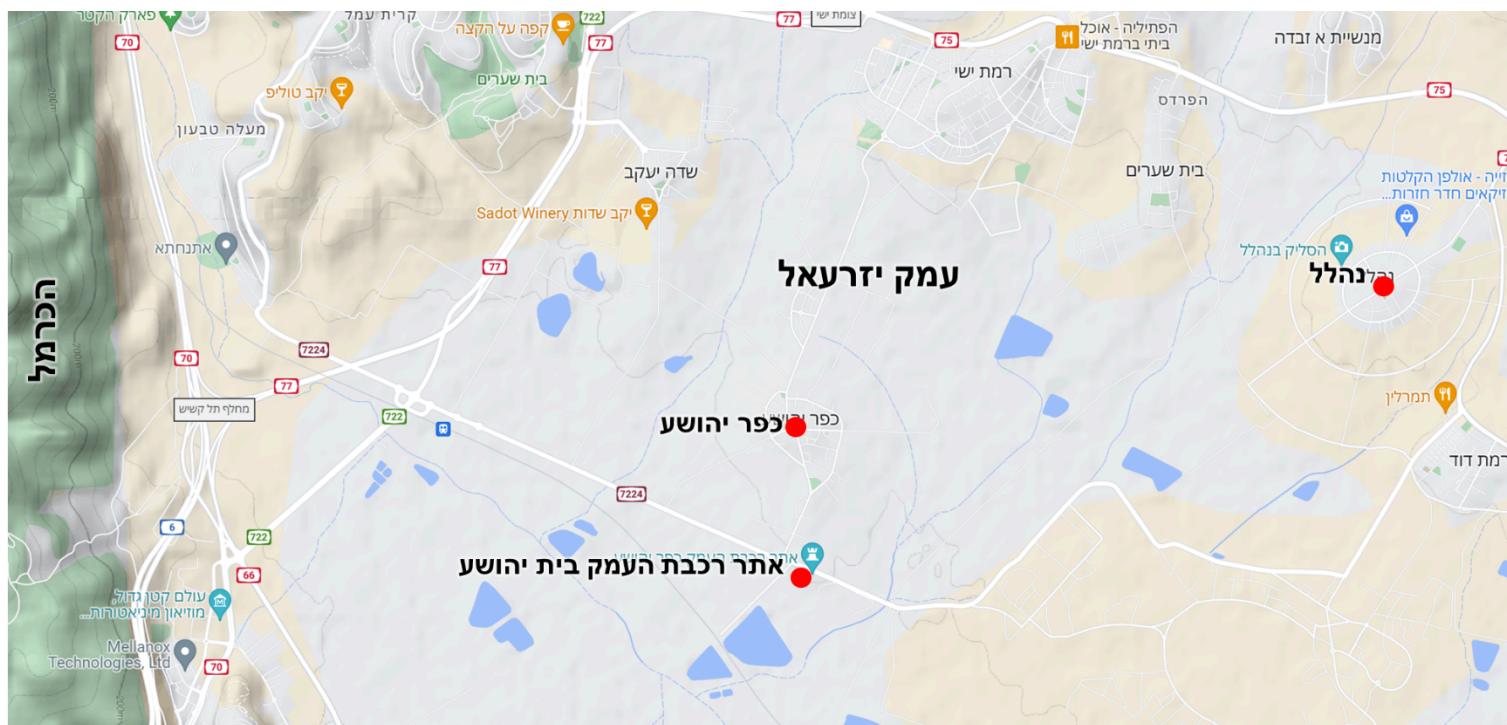
הדרכת דרך 2: התיישבות בעמק יזרעאל בעלייה ה-3

- אדמות עמק יזרעאל נרכשו בעסקה גדולה שנחתמה ב-1920 ע"י יהושע חנקין, בימי העלייה ה-3.
- חלק מהאנשים שהובילו את ההתיישבות בימי העלייה ה-3 הם אנשי העלייה ה-2, בהם אנשים שעברו מדגניה והקימו את נהלל. המניעים לעלייה והאידיאלים שהניעו את העולים ואת המתישבים היו דומים.
- בימי העליות ה-1 והשנייה הוקמו יישובים מטיפוס המושבה (עלייה 1 בעיקר) וקבוצה (עלייה שנייה), ובתקופת העלייה ה-3 מוקמים יישובים בשני טיפוסים חדשים: הקיבוץ (קבוצה גדולה, עין חרוד היה הראשון) והמושב (נהלל היה הראשון).
- בעלייה ה-3 הגיעו לארץ כ-30,000 איש, כמות דומה לכמות בעלייה ה-1 ובעלייה ה-2, רק שהעלייה השלישית נמשכה רק 5 שנים, בהשוואה לעלייה ה-2 שנמשכה 10 שנים, והעלייה ה-1 שנמשכה 20 שנה.

אתר 2: כפר יהושע

שעות פתיחה	יצירת קשר	איך להגיע?
א' - ה': 9:00 – 17:00	טלפון: 04-9014230 דוא"ל: rakevet-haemek@shimur.org.il	וייז: "אתר רכבת העמק כפר יהושע"
עלות כניסה	צריך הזמנה מראש?	נגישות לנכים?
מבוגר: 21 ₪ ילד, סטודנט, וותיק: 16 ₪ הדרכה מקומית בתוספת תשלום.	לקבוצות	כן
	יש שירותים?	שירותי הסעדה?
	כן	לא
הערות	הדרכה מקומית בתיאום מראש בלבד.	

סביבת האתר

נקודת הדרכה 1: רכבת העמק

- ב-1905 מחליט הסולטן העות'מאני עבדול חמיד ה-2 על הקמת הרכבת החיג'אזית, מהעיר הקדושה מכה בחצי האי ערב, צפונה לדמשק, דרך דרעא. בד בבד מתקבלת גם ההחלטה לסלול מסילה משנית מהעיר דרעא לחיפה, דרך עמק יזרעאל השומם לחלוטין והזרוע ביצות באותו זמן.
- ההחלטה להעביר רכבת בעמק היא משיקולים גיאוגרפיים, שכן רכבת יכולה לנסוע רק במישורים. תחנות הרכבת נבנו בכל כ-25 ק"נ, כדי לחדש את מלאי המים של מנועי הקיטור.
- התחנה בכפר יהושע הייתה הגדולה ביותר בעמק, והיא בנויה בצורה דומה לכל שאר התחנות על הקו, וכוללות מגדל מים למילוי מנועי הקיטור, בית למנהל התחנה ומשפחתו, מסוף נוסעים ועוד.

22

שרות דמשק-סמך-חיפה				שרות חיפה-סמך-דמשק			
שירות שני מחלקת ראשונה, ושרותים		שירות שני מחלקת ראשונה, ושרותים		שירות שני מחלקת ראשונה, ושרותים		שירות שני מחלקת ראשונה, ושרותים	
יום	שני, חמישי, שבת	תחנות	יום	שני, חמישי, שבת	תחנות	יום	שני, חמישי, שבת
רכבת סמך	רכבת סמך		רכבת סמך	רכבת סמך		רכבת סמך	רכבת סמך
	0700 יוצאת	דמשק	1300 יוצאת	0600 יוצאת	חיפה		
	1225 באה	אדרעי	1310 באה	0610 באה	קשר עכו		
	1240 יוצאת		1311 יוצאת	0611 יוצאת	תל אל שמאם		
	1514 באה	אל חמה	1341 באה	0641 באה			
	1516 יוצאת		1345 יוצאת	0645 יוצאת	עפולה		
	1533 באה	סמך	1411 באה	0711 באה	שטה		
1000 יוצאת	1615 יוצאת	נשר מנמס	1415 יוצאת	0715 יוצאת	בישאן		
1020 באה	1635 באה		1441 באה	0741 באה	נשר מנמס		
1022 יוצאת	1637 יוצאת	בישאן	1443 יוצאת	0743 יוצאת	סמך		
1052 באה	1707 באה		1459 באה	0759 באה	אל חמה		
1056 יוצאת	1711 באה	שטה	1503 יוצאת	0803 יוצאת	דמשק		
1112 באה	1727 יוצאת	עפולה	1533 באה	0833 באה			
1114 יוצאת	1729 באה	תל אל שמאם	1535 יוצאת	0835 יוצאת			
1140 באה	1755 יוצאת		1555 באה	0855 באה			
1144 יוצאת	1759 באה			0905 יוצאת			
1210 יוצאת	1825 יוצאת			0108 באה			
1214 יוצאת	1829 באה			0520 יוצאת			
1244 יוצאת	1850 יוצאת	קשר עכו		1230 באה			
1245 יוצאת	1900 באה	חיפה		1300 יוצאת			
1265 באה	1910 יוצאת			1800 ביתה			

- בסוף מלחמת העולם הראשונה מגיעים לכאן הבריטים, מגרשים את התורכים, משדרגים את הטכנולוגיה של מסילת הרכבת ומעלים את תדירות הרכבות. אולם גם לאחר ההתקדמות של הבריטים, המהירות הממוצעת של הרכבת הוא כ-25 קמ"ש.
- התנועה הציונית, בראשות יהושע חנקין, רוכשת בעמק קרקעות בשטח כולל של 120,000 דונם, לאורך מסילת הרכבת.

- ביוני 46, בליל הגשרים, מפוצצים כל הגשרים ששירתו את קו רכבת העמק, ועבר הירדן מנותק מארץ ישראל. ב-1948, במלחמת העצמאות, פוצצו שרידי מסילת הרכבת ממזרח לעפולה.
- כשקמה מדינת ישראל מתקבלת הוראה להשבית את שאריות קו רכבת העמק, שהגיעה לאחר ליל הגשרים לעפולה, ולהעדיף על פניה סלילת כבישים.
- רכבת העמק החדשה נסללה בתמיכתה של ממלכת ירדן. ב-1949 מבקר עבדאללה, מלך ירדן, באזור נמל הקישון תחת מעטה סודיות. הוא נזכר שהנמל בבעלותו, ומכיון שאי אפשר להעביר לו בחזרה את הנמל, מובטח לו לסלול מסילת רכבת מירדן לנמל חיפה.
- בבית שאן יש מסוף מטענים שממנו מגיעה סחורה מירדן, ומועברת לנמל חיפה ברכבת. לאחרונה התקבלה ההחלטה להמשיך את הרכבת.
- כאן התערב אחי הקטן והמעצב... ובלבל לנו במוח על המועצה לשימורים... אז אני מפסיק לכתוב.

נקודת הדרכה 2: כפר יהושע

יהושע חנקין

- כפר יהושע הוקמה בשנת 1927 ונקראה על שמו של גואל האדמות הידוע – יהושע חנקין, עוד בחייו (חנקין נפטר ב-1945). יהושע חנקין לא היה היחיד שעסק ברכישת אדמות, או גאולת אדמות, אבל ייחודו הוא שהוא הוביל לרכישתם של כ-600,000 דונמים של אדמות ברחבי הארץ.
- לא כל שכן, חנקין גם רכש רבות מהאדמות הללו בכספו האישי, למרות שלא היה בן למשפחה עשירה בעצמו. כבר בגיל 19 ראה יהושע חנקין, בן לאיכר מראשון לציון, את ייעודו בחיים בגאולת אדמות בארץ ישראל. הוא טען שאת המשימה הוא קיבל מאלוהים בעצמו.
- בתחילה פעל חנקין לרכישת אדמות באופן פרטי ועצמאי, תוך שימוש בכסף שהוא השיג מגיוס כספים, הלוואות מהבנקים, כסף שלקח מהוריו ומאשתו שהייתה מיילדת מבוקשת בכל הארץ, גם בקרב ערביי הארץ העשירים.

ריכרד קאופמן

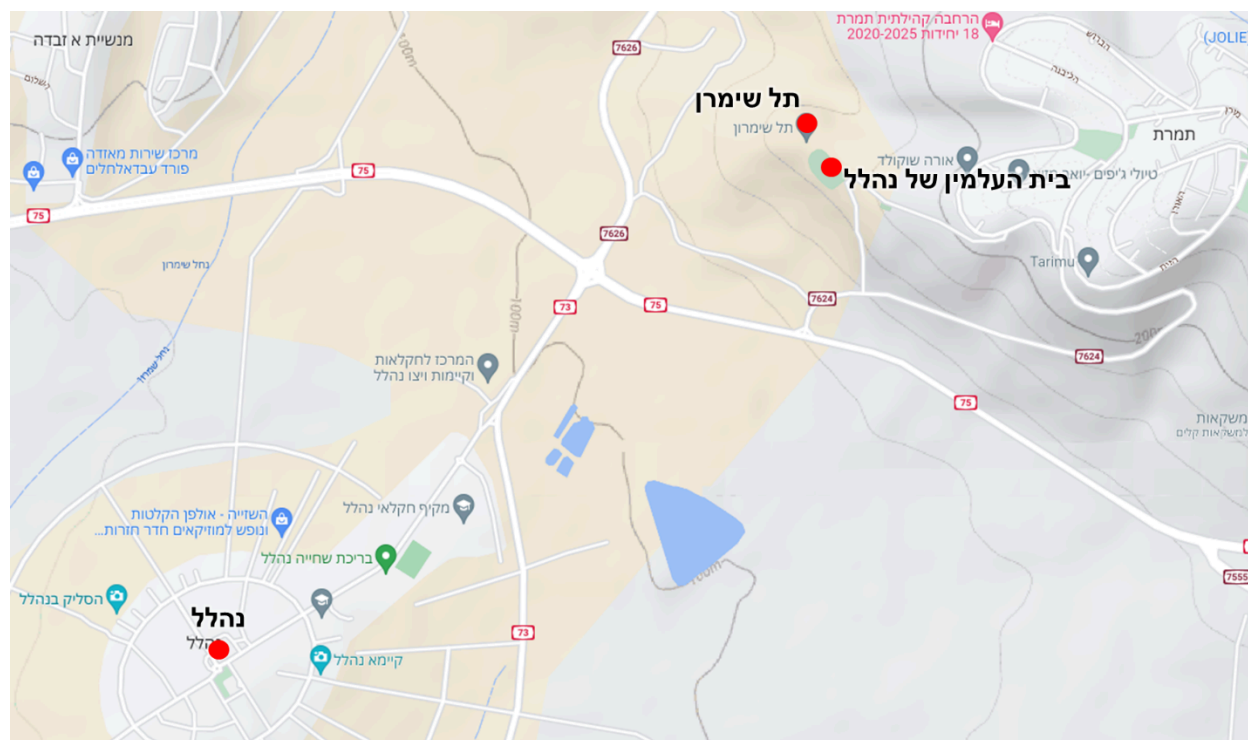
- במרכזו של המושב כפר יהושע יש פסיפס שמוקדש לאדריכל ההתיישבות הציונית הידוע – ריכרד קאופמן. קאופמן, שנוד בסוף המאה ה-19, עלה לארץ מגרמניה בעלייה השלישית, ב-1920.
- קאופמן היה מעורב בהקמתם של 644 מיזמי בניה בכל הארץ, בהם ב-80 יישובים עירוניים וב-160 יישובים כפריים. לעיתים מתכנן קאופמן מבנה מסוים ביישוב, לעיתים שכונה בעיר, למשל שכונת רחביה בירושלים. קאופמן גם תכנן יישובים שלמים, כשהבולטים בהם, בעלי עיצוב ייחודי, היו נהלל וכפר יהושע..

-

אתר 3: בית העלמין של נהלל / תל שימרון

סביבת האתר

נקודת הדרכה 1: בית הקברות בנהלל

- בית הקברות של נהלל נמצא מחוץ למושב, על גבעה מצפון-מערב למושב, גבעה שהיא תל מהתקופה המקראית – תל שימרון.
- בית הקברות נחשב לאחד היפים והמתוירים בארץ, והוא ידוע כבית הקברות של אנשי העלייה השנייה.
- בין היתר קבורים בנהלל חנה מייזל-שוחט, שהקימה את חוות העלמות בכנרת, ועברה לאחר מכן לנהלל; אליעזר שוחט, אישה של חנה מייזל שוחט; אליעזר יפה – ממייסדי נהלל אליה עבר מדגניה; רחל ונח סלוצקי – גם הם ממייסדי נהלל אליה עברו מדגניה; משפחת דיין – משה, רחל, רות, אסי; ועוד.
- כמו כן בבית העלמין של נהלל קבורים אילן רמון, האסטרונוט הישראלי הראשון, ובנו אסף רמון שנהרג בתאונת טייס.